

демократичної правосвідомості населення за допомогою підвищення рівня правової культури та грамотності. Поступовий розвиток правової культури в процесі трансформації правосвідомості дозволить подолати внутрішню слабку диференційованість типологічних властивостей правосвідомості в сучасному українському суспільстві.

Ключові слова: правова свідомість, правова культура, трансформація, трансформація правової свідомості.

Key words: legal awareness, legal culture, transformation, transformation of the legal consciousness.

БАБАНІН ВАДИМ ВАЛЕРІЙОВИЧ

*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін та психології
поліцейської діяльності, кандидат юридичних наук*

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПЛЮРАЛІЗМ ЯК ЗАСІБ ПІЗНАННЯ РИМСЬКОГО ПРАВА

Римське право давно є предметом міждисциплінарного вивчення, тим полем наукових досліджень, де тісно переплітаються інтереси істориків, філософів, правників, дослідників етико-моральної проблематики, культурологів тощо. Це не випадково, адже феномен римського права увібрав у себе найбільші досягнення римської цивілізації і для наступних поколінь набагато століть вперед став прикладом розумної організації життя, зразком для вдалого поєднання та втілення у життя закону, права, звичаю, моралі та релігійних норм.

Для більш продуктивного аналізу римського права основу сучасного наукового дослідження має становити системний підхід до вивчення публічного аспекту римського права, який поєднує філософські, загальнонаукові та спеціально наукові методи дослідження. Зокрема: системний підхід, на нашу думку, дає змогу розглянути дуальний характер римського права на основі єдності конкретно-історичних фактів, що відповідали епосі римського панування та логічного зв'язку приватного і публічного права. За допомогою методу історичної реконструкції може бути відновлено та вивчено характер відносин і роль права у римській державі, зокрема у республіканський період її існування. Історико-компаративістський підхід забезпечує обґрунтування онтології римського права у бінарному публічно-правовому аспекті. Методи ідеалізації та моделювання мають сприяти максимально повному відтворенню змісту правових, моральних та релігійних цінностей, що панували серед римлян. За допомогою порівняльного аналізу здійснюється теоретичне вивчення, синтез філософських і юридичних концепцій, розкривається характер цінностей, що формували публічний

аспект права республіканського Риму. Герменевтичний метод надає можливість розкрити аксіологічний зміст категорій *res publica* (спільна справа), *maiestas* (велич), *honor* (честь), *virtus* (мужність і доблесть), *ius gentium* (право народів), *ius civile* (громадянське право), *iustitia* (правосуддя), *fides* (вірність), *aequitas* (справедливість), *ius* (примус) та їх роль у публічному аспекті.

Щодо філософсько-правової думки проблемами римського права у тій чи іншій мірі цікавилися В. Бачинін, В. Бігун, М. Гуренко-Вайцман, Г. Данильян, А. Козловський, М. Костицький, О. Литвинова, С. Максимов, О. Маноха, О. Тихомиров, О. Ярема.

На сучасному етапі вагомий внесок у розвиток філософсько-правової проблематики римського права було здійснено українськими дослідниками В. Вовк, Ю. Задорожним, Л. Петровою, С. Петковим та інші.

Загальні методологічні підходи щодо вивчення змісту та специфіки римського права також висвітлені у вітчизняній навчальній літературі нового покоління. Зокрема, йдеться про праці В. Макарчука, І. Мудрак, О. Підпригори і О. Харитонова, Г. Трофанчука та ін. Зазначені автори зробили і продовжують робити певний внесок у вивчення проблеми римського права, розширюють кордони його розуміння, виводять дослідження на новий якісний рівень.

У цьому сенсі особливу увагу мають привернути праці відомих дослідників римського права О. Підпригори та Є. Харитонова, які вперше в українській романістичній традиції системно підійшли до розкриття загальних положень правової системи Стародавнього Риму, основних принципів, головних понять і категорій римського публічного та приватного права. Крім того, слід зазначити, що саме вони вважаються найавторитетнішими романістами у вітчизняній правознавчій проблематиці, зробили і продовжують робити внесок у вивчення проблематики римського права.

Одним із нових напрямів досліджень римського права є його вивчення як джерела європейського права. Підкреслюючи злет інтересу до римського права на теренах сучасної Європи вчені зазначають, що воно переживає своєрідну «реінкарнацію» [3]. Разом із тим, при підвищеному інтересі до римського права як у середовищі зарубіжних, так і українських учених, слід уникати крайнощів і, як застерігає В. Вовк, не вдаватися до «безпосереднього використання римського права у його первинному вигляді». Йдеться не про автентичність системи унікального правового регулювання, а лише про її «переспівування, із збереженням основних системотворчих елементів» [2, с. 16–17].

Сучасним дослідникам авторитетний знавець римського права Є. Харитонов рекомендує починати з головного, тобто, по-перше, з тих світоглядно-методологічних засад права, котрі зберігають свою актуальність і сьогодні. Насамперед, це ідеологічні настанови, які підкріплюються світоглядними цінностями та ідеями римського права. По-друге, прагматично-технологічним використанням головних засад

технології права, ідей та категорій римського права, норм позитивного римського права як взірця, особливо в процесі кодифікаційної роботи, римсько-правової методики та юридичної термінології.

При тому, що проблематиці римського права приділяється чимало уваги, не повністю вивченими залишаються ще чимало його аспектів, зокрема той, що називається публічно-правовим. Так, у вітчизняному правознавстві немає спеціальних монографічних досліджень із цієї теми, адже у більшості випадків інтерес авторів скерований у площину вивчення приватного римського права. Дослідження, виконані у цьому руслі, належать таким українським дослідникам як С. Гринько, А. Гужва, М. Кармаліта, Л. Корчевна, В. Макарчук, Г. Федущак-Паславська, Є. Харитонов та ін.

Можна констатувати наявність певної диспропорції у вивченні проблематики римського права і потребу у більш глибокому та зацікавленому вивченні його публічно-правового аспекту.

На нашу думку, сьогодні вже постала необхідність дослідження римського права з точки зору на принципах об'єднання, інтеграцію мілоського та правового знання в одне ціле. Так, наприклад, під кутом зору філософії права українською дослідницею В. Вовк уперше римське право було розглянуто як феномен правової дійсності. Основою її праці послужив культурно-антропологічний підхід як методологія вивчення римського права не лише як юридичного явища, а через аналіз його соціокультурного контексту. Наголошуючи на своєчасності і правильності розвитку системного підходу до вивчення римського права, вчена особливо підкреслює потребу «у використанні різних варіантів, що взаємодоповнюють один одного, дозволяють одержати більш глибокі і різнобічні знання про складне та багатогранне явище, яким є право». Крім того, нею був запропонований культурно-антропологічний підхід як методологія вивчення римського права не стільки як власне юридичного явища, скільки як соціокультурного феномена [1].

Важливим для розвитку сучасної філософії права в Україні є наявна тенденція узагальнення системного досвіду римського права на основі філософсько-правового підходу. Це є позитивним фактором, що впливає на процес поглиблення розуміння внутрішнього сенсу та призначення права взагалі.

Список використаних джерел:

1. Вовк В. М. Бівалентність римської правової дійсності: монографія. Полтава: Полтавський літератор, 2011. 352 с.
2. Вовк В. М. Римське право і сучасне європейське право. *Порівняльно-правові дослідження*. № 2. 2009. С. 15–17.
3. Дембінські А. Римське право та правова культура Європи. Люблін, 2008. 150 с.
4. Підопригора О. Римське право як підґрунтя юридичної освіти. *Право України*. 2000. № 1. С. 117–120.

5. Харитонов Є. Феномен рецепції римського права і суміжні правові явища. *Часопис: «Про українське право»*. 2015. Число IX. С. 14–27.

Ключові слова: філософсько-правовий підхід до римського права, публічно-правовий аспект римського права, римське право, системний підхід до римського права.

Key words: philosophical and legal approach to Roman law, public law aspect of Roman law, Roman law, systematic approach to Roman law.

КОЛИБА МАКСИМ МИХАЙЛОВИЧ

*Український католицький університет,
старший викладач кафедри теорії права та прав людини,
заступник директора з адміністративних питань та розвитку
Міжнародного інституту етики та проблем сучасності,
доктор філософії*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРАВОРОЗУМІННЯ В КОНТЕКСТІ ТВОРЕННЯ НОВИХ СУСПІЛЬНИХ ТА ДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН

Вивчення юридичних наук, а також правотворення залежить насамперед від формулювання поняття «право». Ще при навчанні студентів викладачі виходять з певних визначень, які вони передають як основу в розумінні права. Як зазначає професор М. І. Козюбра, кожне з можливих визначень, взятих окремо, є однобічним та неповним [3, с. 45]. Проте варто зазначити, що при детальнішому розгляді цього питання, так чи інакше ми розуміємо, що право – це насамперед регулятор суспільних відносин. Таким чином, існування тих чи інших соціальних процесів створює необхідність впорядкування міжособистісної чи групової взаємодії людей. Незалежно від того, чи право позитивне, чи природне, воно виникає як наслідок та продукт самого існування суспільних відносин.

На жаль, ідеологічно викривлене вивчення права в радянський час дуже ґрунтовно засіло в науковій юридичній царині незалежної України. Незважаючи на певне відродження та відкриття інших типів праворозуміння (крім позитивізму), загальна тенденція щодо осмислення права залишається базуватися на творенні позитивних норм. Або ж – намагання вписати праворозуміння в один з концептів всередині самої теорії права. Хоча, як вказує Є. Дурнов, «Уявленню про право, що сформувалося в межах доктринального праворозуміння, відповідає найбільш високий рівень правової рефлексії, який не тільки сприяє розвитку науки, а й визначає загальний характер професійного, а також значною мірою буденного розуміння права, тобто визначає характер функціонування правової реальності» [2, с. 157]. Таким чином, саме по собі праворозуміння є основою подальшого врегулювання суспільних відносин.